

Maciej Ignasiak

Zabudowa głównego rynku staromiejskiego w Wieluniu w świecie archeologicznych badań ratowniczo-sondazowych

---

Rocznik Wieluński 9, 7-27

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Maciej Ignasiak

ZABUDOWA GŁÓWNEGO RYNKU STAROMIEJSKIEGO W WIELUNIU W ŚWIETLE ARCHEOLOGICZNYCH BADAŃ RATOWNICZO-SONDAŻOWYCH

1. Okoliczności badań

Życie średniowiecznych i nowożytnych miast koncentrowało się na ich centralnych placach. Miejsca te pełniły złożone funkcje. Służyły do odbywania zgromadzeń, uprawiania handlu i rzemiosła, wymierzania kar i publikowania informacji. Pomocne w realizowaniu tych zadań były specjalne budynki i konstrukcje. Stały tam m.in.: kramy, sukiennice, budynek wagi, wzorniki obowiązujących jednostek pomiarowych, urządzenia penitencjarne, studnie oraz budynek publiczny z siedzibą samorządu miejskiego – ratusz¹. Nie inaczej było w Wieluniu na głównym rynku miejskim, zwanym obecnie placem Legionów. Liczba źródeł pisanych związanych z wieluńskim ratuszem i zabudową placu jest niewielka. Są to głównie niekompletne księgi miejskie z adnotacjami dotyczącymi prac budowlanych i remontowych, lustracje i inwentarze, które zawierają raczej mało istotne szczegóły dla poznania zabudowy głównego rynku².

---

¹ W. Maisel, *Archeologia prawna Europy*, Warszawa 1989; zabudowie śródrzynekowej poświęcono bogatą literaturę – m.in. cały „Kwartalnik Historii Kultury Materialnej” 1992, t. 40, nr 3, s. 273–312 oraz materiały z polsko-czesko-niemieckiej konferencji zorganizowanej przez Katedrę Archeologii Uniwersytetu Wrocławskiego, *Średniowieczny Śląsk i Czechy. Centrum średniowiecznego miasta. Wrocław a Europa Środkowa*, red. J. Piekalski i K. Wachowski, Wrocław 2000.

² E. Łopaciński, *Materiały do artystów Płocka, Sieradza i Wielunia z XVI i początku XVII w.*, „Biuletyn Historii Sztuki” 1953, nr 3/4, s. 113–114; R. Rosin, *Słownik historyczno-geograficzny ziemi wieluńskiej w średniowieczu*, Warszawa 1963, s. 170 i n; A. Serwacińska, *Z dziejów Wielunia w drugiej połowie XVIII w.*, [w:] *Siedem wieków Wielunia*, red. R. Rosin,

Jedynym znanym obecnie wyobrażeniem budynku ratusza jest jego rzut z planu Grappowa³. Wpływ na słaby stan źródeł pisanych miały liczne zawieruchy dziejowe, które przeszły przez Wieluń i sprawiły, że wiele obiektów historycznych i dokumentów uległo zniszczeniu. W takiej sytuacji głównym źródłem wiedzy na interesujący nas temat stają się relikty badane metodą wykopaliskową.

Pierwsze rozpoznanie archeologiczne na placu Legionów przeprowadzono w 1963 r. Efekty były bardzo skromne, stwierdzono jedynie istnienie drewnianego moszczenia placu lub drogi oraz zadokumentowano murowaną piwnicę. Wyników prac nie opublikowano, a dokumentacja częściowo zaginęła⁴.

Kolejne, już pełne prace badawcze zaplanowano przed projektowaną przebudową nawierzchni i budową fontanny na placu Legionów w 1998 r. Niestety, wbrew zaleceniom służb konserwatorskich, inwestor nie dał żadnego terminu na przeprowadzenie pełnych badań archeologicznych i rozpoczął roboty budowlane. Dopiero po interwencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Sieradzu – pani E. Bąbki – rozpoczęto działania archeologiczne. Jednak z powodu znacznego zminimalizowania środków przeznaczonych na prace badawcze oraz ograniczeń technicznych, pierwotny plan poznania całości zabudowy placu w badaniach stacjonarnych przeistoczył się w skromne badania ratowniczo-sondazowe. Głównym celem tych doraźnych działań stało się odnalezienie narożników dawnego ratusza, po to aby wyznaczyć trasę dla wodno-kanalizacyjnej instalacji fontanny, omijającą relikty ratusza, a przez to uchronić je przed zniszczeniem. Niejako skutkiem ubocznym poszukiwań miało być ewentualne rozpoznanie szczegółów założenia przy sprzyjających warunkach pogodowych oraz finansowej hojności inwestora i wykonawcy, który osobiście decydował o wydatkach. W dużym stopniu badania archeologiczne uwarunkowane były trwającymi równoległe działaniami budowlanymi. Niektórych prac wykopaliskowych nie dało się przeprowadzić ze względu na składowane materiały budowlane, utworzone ciągi komunikacyjne, brak pracowników i przede wszystkim brak zabezpieczeń. Wkopanie się w teren było utrudnione z powodu istnienia dwóch solidnych nawierzchni z bruku oraz płyt piaskowca na piaskowych i gruzowych warstwach wyrównawczych o łącznej miąższości ponad 0,5 m. Obserwacje były znacznie ograniczone ze względu na małą przestrzeń badawczą.

Warszawa–Łódź 1987, s. 94 i 108; *Opis miasta Wielunia (ankieta z 1817 r.)*, red. T. Olejnik, Wieluń 1982, s. 15; T. Olejnik, *Wieluń pod panowaniem pruskim. Indaganda pruska z 1793 r.*, Wieluń 1986, s. 16, 32; idem, *Leksykon Miasta Wielunia*, Wieluń 2007, s. 257; T. Grabarczyk, T. Nowak, *Mieszczanie wieluńscy do pocz. XVI w. Biogramy*, Łódź–Wieluń 2008, s. 53 i 54.

³ T. Olejnik, *Plany i widoki dawnego Wielunia*, Wieluń 1966.

⁴ H. Jaworowski, J. Pietrzak, *Problemy urbanistyki i badań terenowych średniowiecznego i nowożytnego Wielunia*, [w:] *Między Północą a Południem. Sieradzkie i Wieluńskie w późnym średniowieczu i czasach nowożytnych*, Sieradz 1993, s. 219.

Badaniami archeologicznymi kierował autor tego opracowania z ramienia muzeum wieluńskiego. Prace wykopaliskowe trwały od 19 października do 22 grudnia 1989 r. i były uzupełniane w miarę rozwoju robót budowlanych w okresie od marca do czerwca roku następnego. Założono 5 wykopów badawczych, 1 budowlany przeprowadzono pod pełną kontrolą a pozostałe w miarę możliwości obserwowano na bieżąco. Wykonano pełną dokumentację opisową, rysunkową i fotograficzną⁵. Zebrano ok. 2 tys. fragmentów ceramiki, liczne ułamki przedmiotów szklanych, 40 przedmiotów metalowych, 32 monety oraz kości zwierzęce. Kilka monet znaleźli też robotnicy budowlani i osoby postronne. Obserwacje prowadzono w wykopach archeologicznych i budowlanych o pow. 1,8 ara (razem z podziemiami były to prawie 2 ary).

Mimo skromnych możliwości udało się ustalić położenie, częściowo rozpoznać charakter i zarysować dzieje odkrytej budowli. Przeprowadzone badania nie rozwiązały ostatecznie tajemnic ratusza ale dały solidne podstawy programowe pod ewentualne, pełne badania w lepszych czasach. Niestety nie do końca udało się zrealizować ratowniczy cel badań. Mimo posiadanej wiedzy, jeden z wykonawców samowolnie i bezkarnie rozebrał część sklepień zabytkowej budowli.

2. Obserwacje archeologiczno-architektoniczne

a) wykop I

Wykop ten założono w pobliżu południowo – wschodniego narożnika płyty placu Legionów, przy dawnym wjeździe na plac (rys. 1), w miejscu gdzie zaczęto roboty ziemne. Według planu Grappowa, który do tej pory uważano za pełne odzwierciedlenie rozmiarów ratusza, miał znajdować się tam narożnik interesującej nas budowli. Narożnik odnaleziono, ale nie była to jedyna odkryta konstrukcja. Kolejne elementy murowane wchodziły w południowy profil wykopu, powiększono więc go w tym kierunku. Przy okazji dalszych prac odkryto pomieszczenie piwniczne, wchodzące pod płytę placu, które w części spenetrowano.

W wykopie I, ok. 0,5 m pod powierzchnią terenu (180,9 m n.p.m.), odsłonięto mur z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej (A). Nie dało się uchwycić szerokości muru z powodu braku możliwości kopania w stronę środka placu. Mur posadowiony był na głębokości ok. 3,1 m poniżej płyty placu (177,76 m n.p.m.) w późnośredniowiecznym poziomie użytkowym zawierającym liczne odpad-

⁵ Przy pomiarach reliktyw ratusza oraz eksperymentach w dopasowaniu planu Grappowa do współczesnych map sytuacyjno-wysokościowych nieocenioną pomoc wniosła pracownia geodezyjna pana Zygmunta Nowaka z Wielunia, a przy badaniach archeologicznych w 1998 r. pomagał magistrant archeologii, pan Wojciech Dudak.

ki organiczne. Warstwa ta, zwana mierzwą, zalegała na głębokości od 2,1 m do 2,6 m od powierzchni terenu i była przykryta warstwą szaro-żółtego piasku bez zabytków. W mierzwie znaleziono skrawki skór, rogi, kawałki drewna i kilka ułamków naczyń glinianych. Jeden ułamek określono jako pradziejowy, a pozostałą ceramikę, według aktualnego stanu badań nad lokalnym materiałem, datowano ogólnie na koniec średniowiecza (rys. 3)⁶. Warstwa piasku była najprawdopodobniej poziomem wyrównawczym usypanym z materiału wydobytego przy kopaniu dołu fundamentowego. Przy małej przestrzeni badawczej nie można jednak wykluczyć nieco młodszego pochodzenia tej warstwy z możliwością usypania jej piaskiem wydobytym z jakiegoś sąsiedniego miejsca. Jeżeli był to materiał z wykopu budowlanego pod mur, to jego datowanie określa najmłodsza ceramika z warstwy mierzwy. Powyżej warstwy piasku znajdował się prawdopodobnie poziom użytkowy związany z funkcjonowaniem budowli. Mur miał ślady przebudowy w części północnej oraz był wzmocniony późniejszą narożną przyporą (B). Metr od muru znaleziono bruk z eratyków, ułożony na warstwie ciemnobrunatnego piasku, będącego prawdopodobnie poziomem użytkowym sprzed budowy bruku. Bruk w tym miejscu, w oparciu o źródła pisane, można datować na XVI w⁷.

Od strony przypory dostawiony był kolejny mur z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej z ceglanyymi wykończeniami i wtrętami, tworzący następny, młodszymi narożnik ratusza (C). Na poziomie bruku zaobserwowano wyrwę, a w niej wbudowane schody prowadzące do wejścia umieszczonego we wspomnianym młodszym narożniku. Wejście miało szerokość ok. 1,2 m i wysokość ok. 1,7 m i było zwieńczone odcinkowym łukiem ceglany. Za wejściem dostępna była sklepiona kolebą piwnica, zasypana częściowo gruzem. Piwnicę można było obserwować ok. 5 m w głąb pomieszczenia. Pomieszczenia nie odgruzowano ze względu na brak środków. W południowej ścianie piwnicy zaobserwowano okienko opracowane w cegle. Cegła z tej części badanej budowli miała wymiary 6,5/7/7,5/8 cm na 11,5/12 cm na 23/24/24,5 cm. Niestety nie można w tej chwili cegły tej porównać datującą z innymi budowlami w Wieluniu, ponieważ brak szczegółowych opracowań. Pewne znaczenie datujące ma natomiast pobliski bruk, który jest młodszymi względem murków towarzyszących schodom do piwnicy. Drobne ułamki ceramiki i monety znalezione na schodach pochodziły natomiast z XVII i XVIII w. Był to poziom destrukcyjno-wyrównawczy. Taka warstwa o różnej miąższości rozniesiona była po całej przestrzeni wykopu nad niższymi, opisanymi nawarstwieniami, naruszała je i sama była naruszona przez młodszymi wkopy.

⁶ Analogiczne materiały znajdowano w nawarstwieniach przy Bramie Kaliskiej w Wieluniu.

⁷ T. Olejnik, *Leksykon...*, s. 47. Powyżej tego bruku występował kolejny z XIX/XX w.

Przy ścianie N wykopu, we wkopie nowożytnym, odsłonięto jeszcze płytko posadowiony fundament z gruzu kamienia wapiennego i ceglanego na zaprawie wapiennej (D). Był on ulokowany w warstwie destrukcyjno-wyrównawczej prostopadle do głównej ściany ratusza i nie związany z nią. Fundament ten był najmłodszą konstrukcją murowaną w tym miejscu.

b) wykop II

Wykop założono w połowie wschodniej krawędzi placu, za czynnym wówczas wjazdem, w celu wyjaśnienia pochodzenia najmłodszej prostopadłej przybudówki odkrytej w wykopie I. W późniejszym czasie wykop ten przedłużono do środka placu wykonując cięcie przez całą szerokość ratusza i wycinek placu za nim (rys. 1 i 2). Wykopu nie dało się zbadać do końca z powodu ataku zimy i ograniczeń technicznych. Wykop został zasypany przez wykonawcę na okoliczność zabawy sylwestrowej.

W części wschodniej wykopu II odkryto fundament z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej (E). Mur ten, wbrew oczekiwaniom, nie znajdował się w jednej linii z murem odkrytym w wykopie I, ale był wysunięty na wschód. Obserwowany fundament posadowiony był we wkopie na poziomie mierzwy późnośredniowiecznej. Z tego poziomu nie udało się wydzielić czystego materiału zabytkowego z powodu istnienia dużych wkopów nowożytnych naruszających warstwę.

Stopa fundamentowa wspomnianego muru znajdowała się na głębokości 177,5 m n.p.m. Tutaj wyraźnie piasek wydobyty z wykopu budowlanego rozsypano na powierzchni warstwy późnośredniowiecznej. Fundament miał szerokość 1,2 m, a poniżej odsadzki 1,4 m. Od wnętrza ratusza mur licowany był dużą cegłą charakterystyczną dla średniowiecznych budowli gotyckich.

Warstwy powyżej piasku miały taki sam charakter jak w wykopie I. Zachował się również analogiczny fragment bruku. Bruk był zniszczony przez wkopy nowożytne.

Pierwszy wkop biegł równolegle do północnej krawędzi wykopu na jego całej, czterometrowej długości i miał charakter budowlany. Wkop ten krył kolebkowo sklepiony tunel (F), prostopadły do głównego muru, biegnący w kierunku wschodnim, prawdopodobnie na zewnątrz placu pod ulicę. Niestety tunel był obserwowany tylko w niewielkim sondażowym szybiku przy licu muru ratuszowego w ścianie północnej wykopu. Zaobserwowano tam na głębokości ok. 179 m n.p.m. fragment sklepienia z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej, a za nią pustą przestrzeń. Sam wkop prześledzono pionowym sondażem w odległości 3,5 m od lica głównego muru do głębokości ok. 3,6 m od poziomu placu, gdzie spągu jeszcze nie uchwycono, a na dnie natrafiono na kamienie

wapienne. Prace przerwano ze względu na zagrożenie obrywu. Tunel był „do-klejony” do lica późnośredniowiecznego muru i można go datować na młodszy od bruku. Tunel nie był badany z powodu braku zabezpieczeń i możliwości poszerzenia wykopu.

Drugi wkop nowożytny niszczył sam mur ratusza w miejscu istniejącego pierwotnie otworu użytkowego oraz zakłócał warstwy przylegające. Zagłębienie mogło powstać w wyniku jakiejś katastrofy związanej np. z działaniami wojennych, po których pozostała nie zagospodarowana ruina. Wskazuje na to odłożona warstwa ziemi z gruzem i węgielkami przysypująca pokruszony mur zachowany na głębokości ok. 1,2 m od powierzchni placu (179,61 m n.p.m.). W tej warstwie posadowiono nową ławę fundamentową, na której wybudowano młodszy mur (G). Mur ten posiadał ławę z eratyków a powyżej wykonany był z drobnych kamieni wapiennych i fragmentów cegieł na zaprawie wapiennej. Mur postawiony niestarannie miał głębokie, częściowo puste, fugi. Jego szerokość wynosiła ok. 1,1 m. Do lica muru przylegała gruba warstwa wyrównawcza ziemi i gruzu z najmłodszym nowożytnym materiałem ceramicznym. W obrębie warstwy zaobserwowano resztki podmurówki kamiennie-ceglanej (D). Mur, podmurówkę i warstwę wyrównawczą można łączyć z kreacją ratusza utrwaloną na planie Grappowa.

W późniejszym okresie obserwowano podłużny, równoległy do wschodniej ściany ratusza, wykop budowlany. Uchwycono w nim koronę muru wykonanego z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej (H). Mur miał szerokość ok. 1 m i ustawiony był prostopadle do głównego muru ratusza. Niestety głębokości posadowienia i chronologii nie można było określić. Można jedynie domyślać się, że jest to jakaś przybudówka, może klatka schodowa. Taki wysunięty element zaznaczony jest na planie Grappowa.

W dalszej części wykop II objął całą szerokość ratusza. Za wschodnim murem natrafiono na pomieszczenie licowane cegłą „gotycką” zwane dalej „salą gotycką”. Pomieszczenie miało szerokość wewnętrzną ok. 7 m. Było zamknięte również ścianą o grubości 1,2 m w górnej części, wykonaną z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej z licem z cegły „gotyckiej” a w dolnej części kilku warstw eratyków (E). Wykop pobiegł jednocześnie wzdłuż bocznej, północnej ściany pomieszczenia (E). Ściana ta również miała „gotyckie” lico ceglane. Mur ten miał stopę na takiej samej głębokości jak mur wschodni, tj. 177,5 m n.p.m. W ścianie umieszczony był otwór drzwiowy wymodelowany z cegły i uzupełniony ciosami z jasnych kamieni wapiennych w miejscach zawiasów i skobla. Zawiasy znajdowały się po stronie zachodniej, a skobel po wschodniej. Otwór miał szerokość 1,16 m i maksymalną wysokość 2 m. Zwieńczony był półkolistym łukiem wspartym na węgarach. Te z kolei wstawione były w ościeże przy-

kryte łagodnym łukiem odcinkowym, dźwigającym ścianę powyżej. Na ścianie tej zaobserwowano resztki sklepienia ceglanego i pozostałości młodszego mocno pokruszonego muru z kamienia wapiennego i cegieł nowożytnych. Wysokość ściany do podstawy sklepienia wynosiła ok. 2,5 m. Grubości nie dało się ustalić ze względu na brak możliwości poszerzenia wykopu. Na zniszczonym na głębokość szerokości główki fragmencie lica przy drzwiach widoczna była druga warstwa cegieł. W ścianie wschodniej odkryto fragment otworu z progiem na poziomie 179,5 m n.p.m. Otwór ten wypadł na poziomie szarozółtego piasku, rozsypanego na mierzwie za ścianą ratusza, a we wnętrzu ok. 1,7 m powyżej progu drzwi. Na odsłoniętych przez odkrywki fragmentach muru cegły ułożone były dość niestarannie, miejscami zachowując wątek gotycki. Cegła użyta do licowania ścian i obudowy otworów w pomieszczeniu miała wymiary 8/8,5/9 cm na 11,5/12 cm na 25,5/26/26,5/27/27,5 cm. Otwór drzwiowy był zamurowany w okresie późniejszym rozbiórkowymi cegłami o różnej wielkości. Cegły „gotyckie” w obserwowanych częściowo narożnikach pomieszczenia nie były wzajemnie przełożone, widoczny był pionowy szew wypełniony zaprawą. Niewielka odkrywka w koronie narożnika pozwala jedynie sądzić, że część jądra muru północnego była kamienna i przewiązana z murem wschodnim.

We wnętrzu pomieszczenia wykonano trzy wąskie odkrywki. Najniżej na calcu rozpoznano warstwę czarniawej próchnicy ze stropem na głębokości ok. 3 m poniżej poziomu placu (177,80 m n.p.m.), na wysokości progu drzwi⁸. Był to pierwotny poziom użytkowy. Powyżej wystąpiły warstwy zasypiskowe. Pierwsza od dołu, bardzo dziwna, to warstwa wapna o miąższości ok. 40 cm! Można ją powiązać z wapiennymi zaciekami widocznymi na ścianie północnej. Powyżej znajdowała się warstwa próchnicy z domieszką gruzu a nad nią gruz z kamieniami wapiennymi, ułamkami cegieł i płytek podłogowych (5 x 17 x 17 cm). Całość przykrywała warstwa wyrównawcza „czystego” gruzu, a następnie piasek, bruk z XIX/XX w. i współczesna płyta z piaskowca. Gruzowe warstwy wyrównawcze wyraźnie odłożyły się w dwóch etapach, co odpowiada dwóm poziomom destrukcyjnym.

Dalej na zachód za „salą gotycką” odkryto piwnicę. Miała ona długości ok. 7,8 m i szerokość wewnętrzną ok. 2,5 m. Zakończona była murem z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej (I). Mur ten był bardzo pokruszony i miał ok. 1 m grubości, a jego stopa znajdowała się na głębokości ok. 177,5 m n.p.m. W murze znajdowało się wejście o szerokości 1,2 m przylegające do ściany północnej. Do wnętrza schodziło się po schodach. Dostawiony, górny próg z częścią schodów znajdował się na zewnątrz. Wnętrze było przykryte kolebą z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej z podniesioną częścią nadwejsiową

⁸ To jest ok. 1 m poniżej poziomu mierzwy na zewnątrz budynku.

wymurowaną z dodatkiem cegły. Cegły miały 7/7,5/8 cm na 12/12,5/13 cm na 24/24,5/25/25,5 cm.

Sklepienie było zawalone w części wejściowej i w dwóch innych miejscach, a warstwy na nim silnie zakłócone. Część wnętrza zajmował kanał pod rurociąg kamionkowy (O) z murowanym zaślepieniem pomieszczenia piwnicznego, a pozostała część zasypana była gruzem, którego nie usuwano. Obserwowana w przedniej części wysokość pomieszczenia piwnicznego, liczona pewnie nieco na wyrost, od stopy muru zachodniego to ok. 2 m w szczycie sklepienia.

Próg schodów na murze zewnętrznym znajdował się dokładnie na poziomie mierzwy późnośredniowiecznej, natomiast górny próg, wyprowadzony na zewnątrz w dostawionym murku, umieszczony był w drugim poziomie próchnicy ze śladami spalenizny oddzielonym od dolnej mierzwy warstwą wyrównawczą szarego piasku. Nie udało się jednoznacznie zidentyfikować poziomu budowlanego odkrytej piwnicy, możemy się jedynie domyślać, że pierwotnie był on na poziomie starszej mierzwy.

Do ściany piwnicy przylegała, jak już wspomniano, warstwa próchnicy z dużą ilością spalenizny w stropie i materiałem wczesnonowożytnym. Warstwa ta rozłożona była nad warstwą szarozółtego piasku bez zabytków. Pod nią znajdowała się mierzwa z konstrukcjami drewnianymi (J) będącymi pozostałościami dwóch pomieszczeń. Ściany pomieszczeń wybudowane były w konstrukcji ramowej. Zastosowano w nich podwaliny z belek drewnianych z wyciętymi rowkami, które pierwotnie były połączone w narożniku słupem dźwigającym dach. Słup ten nie zachował się. Ślady wskazywały, że został usunięty przez wkop z wyższego poziomu, kiedy zapewne przeszkadzał przy rozsypaniu warstwy wyrównawczej. Jedna z podwalin umocniona była kamieniami wapiennymi na glinie. W paży podwalin wsunięte były deski, ułożone poziomo jedna nad drugą na sztorc, tworząc ściany. Można się domyślić, że końce desek również były umieszczone pierwotnie w pionowym słupie. Podłoga wnętrza południowego była moszczona rozsuniętymi dranicami a północnego warstwą patyków i grubszych kawałków drewna. Ściany zachowane były do stropu warstwy wyrównawczej z szarozółtego piasku (rys. 2, fot. 1).

W mierzwie przy elementach konstrukcji znaleziono kości zwierzęce (łopatki) i 10 ułamków ceramiki (rys. 3). Były to fragmenty garnków, dzbana i misy, wypalone niestarannie w atmosferze utleniającej. Wylewy garnka i misy o barwach pomarańczowych, wykonane z gliny z domieszką średnioziarnistego piasku, posiadały niewielkie wręby na pokrywki. Wylew dzbana wykonany był z taśmy z okapem i posiadał dookolny malowany pomarańczowo pas. Fragment brzuśca posiadał taśmowate ucho i dookolne łagodnie profilowane wgłębienia. W obu fragmentach wystąpiła domieszka drobno- i średnioziarnistego piasku z poje-

dynczymi grubszymi ziarnami. Jeden fragment brzuśca posiadał dookólne ostro profilowane żłobienia. Trzy fragmenty przydenne z den wklęsłych na podsypce nosiły ślady dolepienia wałków, miały domieszkę tłuczni i barwę kremową lub kremowoszarą. Na podstawie analogii z miasta ceramikę można datować ogólnie na koniec średniowiecza.

Odkryte pozostałości drewniane były zapewne relikdami kramu rzeźniczego. Najmłodszymi elementami odkrytymi w tej części wykopu nad piwnicą był mur nadstawiony (G) na wewnętrznym murze założenia, ograniczający „salę gotyczką” od zachodu oraz prostopadła podmurówka (D) położona w gruzie na sklepieniu piwnicy. Wspomniany mur wykonany był z cegieł na zaprawie wapiennej z dodatkiem kamienia wapiennego, a podmurówka wykonana była z gruzu kamienno-ceglanego.

c) wykop III

Wykop ten założono w celu odnalezienia północno-wschodniego narożnika ratusza (rys. 1, fot. 2). Odsłonięto w nim narożnik badanej budowli i bruk kamienny. Badany mur zbudowany był z dwóch rodzajów kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej. Powstał prawdopodobnie w dwóch etapach. Wewnętrzny mur z jaśniejszego wapienia (K) z dodatkiem ułamków cegieł wyglądał na starszy, ale nie miał tak spójnej konstrukcji jak najstarsze odkryte mury ratusza. Jego grubość w koronie wynosiła 0,9 m. Od wnętrza przylegała do niego wylewka wapienna, na której znaleziono ceramikę późnonowożytną. Zewnętrzna część narożnika (L) wykonana z ciemniejszego wapienia była słabo spojona, miała grubość ok. 1 m i wchodziła na bruk. Zastaną sytuację stratygraficzną można interpretować na wiele sposobów. Zewnętrzny mur wydaje się być związany z najmłodszą kreacją założenia jako sam narożnik lub narożna przypora budowana w czasie jednej z wielu napraw dokumentowanych w źródłach pisanych XVIII w. Odkrywki nie przegłębiano z powodów technicznych.

d) wykop IV

Wykop ten założono w celu odnalezienia wewnętrznego muru dzielącego dwa ciągi pomieszczeń oraz północno-zachodniego narożnika ratusza. Wykop był pozaginany w celu dopasowania do dostępnego terenu między złożonym materiałem budowlanym. Badaną powierzchnię powiększyły później wykopy budowlane, sięgające aż nad piwnicę sąsiadującą od południa (rys. 1).

W wyniku prac znaleziono we wschodniej części wykopu mur wewnętrzny (M). Miał on ok. 0,9 m i był wykonany z cegieł na zaprawie wapiennej i kamienia wapiennego. Cegły miały wymiary 7 cm na 12/12,5 cm na 24,5/26/27 cm. Mur wybudowany był we wkopie widocznym w nawarstwieniach nad dalszą

zachodnią częścią budowli, gdzie odłożył się trójkąt budowlany. Mur można skorelować z najmłodszymi murami z wykopu II.

Za opisanym murem w kierunku zachodnim na niższym poziomie znajdowało się sklepienie kolebkowe z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej. Sklepienie to miało długość ok. 7 m. Od strony zachodniej i północnej było ograniczone murem z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej (N). Narożnik, który powinien być widoczny w tej części, zniszczony był przez wkop kryjący rurę kamionkową (O), biegnącą ukośnie przez całą badaną budowlę.

Na sklepieniu opisanej piwnicy znaleziono siedem monet jagiellońskich. Były to denary Kazimierza Jagiellończyka i Jana Olbrachta oraz fałszywy półgrosz naśladowający emisję Olbrachta, znaleziony bezpośrednio w zaprawie. Sklepienie było uszkodzone w dwóch miejscach. Przez otwory spenetrowano wewnątrz. W wyniku obserwacji zidentyfikowano w środku wewnętrzną wschodnią starszą ścianę ratusza (P). Ściana ta była wykonana z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej z wstawkami z cegieł o różnych rozmiarach z przedziału 7/9/9,5 cm na 11,5/12 cm na 24/24,5 cm. W części południowej zaobserwowano wnękę (fot. 3).

Ściany dźwigające sklepienie były wykonane z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej i wyraźnie dostawione do ściany wschodniej. Ściana od strony południowej przecinała wnękę. Na styku z nią znajdowały się szczeliny, przez które wyczuć można było pustą przestrzeń w dalszej części. Grubość ściany północnej obserwowano na powierzchni. Na tej wysokości wynosiła ona ok. 1 m. Stopa znajdowała się na głębokości 177,3 m n.p.m. W późniejszym okresie wkop budowlany ujawnił w tej ścianie boczny otwór, prawdopodobnie o szerokości ok. 1 m z progiem na głębokości 178,5 m n.p.m. oraz dwa niezidentyfikowane murki (R). W dalszej części prac wykop ten zerwał odkryte sklepienie oraz kolejne w kierunku południowym. We wnętrzu piwnicy wykonano niewielki wkop sondażowy, niestety stopy muru wschodniego (P) nie uchwycono. W sondażu obserwowano w kolejności od góry warstwę wapna, warstwę gruzowo-gliniano-wapienną z liczną ceramiką nowożytną, szarozółty piasek i czarniawą próchnicę. Obserwacje wykazały, że mur wschodni był starszy od murów piwnicy, ale jego konstrukcja i materiał budowlany pozwalają przypuszczać, że był młodszy od murów w „sali gotyckiej”.

e) wykop V

Wykop założono w celu odnalezienia południowo-zachodniego narożnika ratusza. Ze względu na ograniczone możliwości czasowe i brak pracowników poszukiwania ograniczono do mechanicznego odsłonięcia samego muru w celu uzupełnienia pomiarów. W wyniku działań odsłonięto narożnik (S) i częściowo

zagruzowaną piwnicę z zachowanym sklepieniem. Skorzystano z okazji i przez mały otwór okienny pospiesznie spenetrowano wnętrze (rys. 1).

Mur narożny i sklepienie kolebkowe wykonane były z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej, natomiast otwory wykończone były małą cegłą nowożytną. W ścianie południowej zarejestrowano otwór o szerokości 1,2 m, zasłonięty sklepieniem. Otwór okienny wyprowadzony był w grubości fundamentu, co wskazuje, że było to wysoko umieszczone doświetlenie pomieszczenia piwnicznego. Otwór wejściowy posiadał schody poprowadzone na zewnątrz w murowanej obudowie na poziom bruku datowanego na XVI w. Wysokość wnętrza piwnicy wynosiła ok. 2 m. We wnętrzu zbadano dostępne ściany i stwierdzono, że ściana wschodnia (T) jest starsza i stanowił narożnik samodzielnego budynku, który obudowano odkrytym pomieszczeniem (fot. 4).

f) wykop VI – budowlany

W sąsiedztwie wykopu IV, na północnym skraju placu obserwowano wykop budowlany (rys. 1). W wykopie tym ujawniono poziomy drogi przylegającej do placu. Poziom terenu w tym miejscu znajdował się na wysokości 180,45 m n.p.m. Pod nim znajdował się bruk z XIX/XX w. na podsypce piaskowej. Poniżej była warstwa gruzu. Niżej znajdował się kolejny bruk z XVI w. na podsypce ziemno-piaskowej. Jeszcze niżej, na głębokości 1,2 m od powierzchni, zaobserwowano warstewkę wyrównawczą z drobnych kamieni na mierzwie. Mierzwa zalegała do głębokości ok. 2,6 m poniżej terenu. Znalezione w niej ułamki ceramiki z późnego średniowiecza. W spodzie mierzwy wystąpiła warstwa moszczenia z patyków i fragmentów drewna przesypana kamykami.

3. Wnioski końcowe

W wyniku przeprowadzonych badań na niewielkiej przestrzeni odnaleziono szereg różnorodnych konstrukcji murowanych. Tylko niewielka ilość przylegających do nich warstw zawierała materiał datujący. Większość warstw to poziomy destrukcyjno-wyrównawcze, z których znaczną część wywieziono już w przeszłości. Pewnych informacji o chronologii dostarczyły wzajemne relacje między elementami murowanymi, konstrukcje i użyty materiał budowlany. Na tej podstawie można jedynie zasygnalizować istnienie elementów późnośredniowiecznych w obrębie założenia, prawie w całości odtworzyć plan zabudowy wczesnonowożytnej i podjąć próbę powiązania najmłodszych późnonowożytnych elementów ratusza z wyobrażeniem na planie Grappowa.

Z fazą późnośredniowieczną można łączyć konstrukcje ze wschodniej części budowli, tj. starszy narożnik ratusza i „salę gotycką”. Za taką metryką przemawiają: skromny materiał ceramiczny, pochodzący z poziomu budowy i użyta

duża cegła charakterystyczna dla średniowiecza⁹, stratygraficzne pierwszeństwo, struktura i znaczna grubość muru¹⁰. Najstarsze zachowane wzmianki dotyczące ratusza pochodzą z początku XV w. Ratusz był wymieniany w 1401 r.¹¹ Z 1402 r. pochodzi zapis, który wspomina liczne kramy przy istniejącym budynku ratusza¹². Nie ma jednak podstaw by odkryte przyziemie łączyć dokładnie z tymi datami, równie dobrze mogło powstać pod koniec XV w., niekoniecznie na długo poprzedzając kolejne akcje budowlane. Kwestia ta wymaga dalszych badań. Można przypuszczać, że najstarsze reliktury są pozostałością niewielkiego budynku, który systematycznie powiększono. Odkryte pomieszczenie było solidnie wymurowane i wydaje się, że miało imponującą wysokość. Przy zastosowaniu sklepienia kolebkowego przykładowo nad pomieszczeniem o szerokości 4 m mogła ona wynosić 4,5 m. Pozostałością wspomnianych w źródłach pisanych kramów towarzyszących ratuszowi, były drewniane konstrukcje odkryte w zachodnim krańcu wykopu II¹³.

Z fazą wczesnonowożytną łączyć należy rozbudowę założenia od strony zachodniej. Rozpoczęto ją na przełomie XV i XVI w. lub na początku XVI w. od postawienia części piwnic. Na takie datowanie wskazywały stratygraficzne następstwo tej części budowli, rozmiary muru i rodzaj użytego materiału budowlanego oraz skromny materiał zabytkowy z monetami znalezionymi na sklepieniu. Pamiętać jednak trzeba, że czas budowy sklepień niekoniecznie musi odpowiadać budowie ścian nośnych i dopiero pełniejsze badania mogą zweryfikować to datowanie.

Rozbudowa lub przebudowa zespołu ratuszowego trwała do końca XVI w., o czym dowiadujemy się ze źródeł pisanych. W 2. połowie XVI w. trwały prace budowlane przy wieży ratuszowej (1567 i 1568 r.). Kolejne prace przy ratuszu

⁹ Cegła taka występuje w Wieluniu w miejskim murze obwodowym datowanym na XIV–XV w. – J. Pietrzak, *Wyniki badań archeologiczno-architektonicznych tzw. Prochowni przy miejskim murze obronnym w Wieluniu*, Łódź 1987, tabela rys. 48 – oraz w baszcie Męczarni datowanej ogólnie na XV w. – J. Widawski, *Miejskie mury obronne w państwie polskim do początku XV w.*, Warszawa 1976, s. 481–495. Zastrzec jednak trzeba, że cegła „gotycka” mogła pojawiać się jeszcze w początkach XVI w., stopniowo zmniejszając swoje wymiary, ale na razie nie odnotowano tak datowanych znalezisk z terenu Wielunia.

¹⁰ Przy Bramie Kaliskiej mury datowane na XVI w. mają ok. 0,9–1 m grubości. Przy zespole tzw. Prochowni ściany w części datowanej na 2. poł. XVI w. mają grubość 0,85–0,9 m – H. Jaworowski, J. Pietrzak, *Problemy urbanistyki...*, s. 222. Przytoczone wymiary są zbliżone do grubości ścian piwnic towarzyszących ratuszowi od strony zachodniej.

¹¹ T. Grabarczyk, T. Nowak, *Mieszczanie...*, s. 53–54.

¹² R. Rosin, *Słownik...*, s. 171; T. Olejnik, *Leksykon...*, s. 257.

¹³ T. Grabarczyk, T. Nowak, *Mieszczanie...*, s. 53–54; kramy o konstrukcji ramowej odkryto m.in. podczas badań w Bytomiu: A. Andrzejewska, *Rozplanowanie przestrzenne średniowiecznego i nowożytnego rynku bytomskiego w świetle najnowszych badań archeologicznych*, [w:] *Średniowieczny Śląsk...*, s. 281.

odnotowane były m. in. w latach 1592, 1593 i 1599, kiedy to wieżę pokryto blachą miedzianą¹⁴. Z najmłodszą rozbudową można powiązać małe pomieszczenia piwniczne odkryte od strony południowej.

W trakcie wykopalisk nie zidentyfikowano jednoznacznie wieży, ale można z nią hipotetycznie łączyć wolnostojący lub dostawiony do starszej części ratusza budynek zlokalizowany w połowie południowej fasady założenia. Przemawia za tym lokalizacja, tj. fizyczne umieszczenie wieży jako symbolu władzy, w zasadzie naprzeciw zamku, w centralnym miejscu fasady południowej oraz solidna konstrukcja fundamentu. Tę hipotezę, przeznaczoną oczywiście dla potrzeb programu przyszłych badań, można poszerzyć o zbadanie, czy ta budowla nie sięga początkami późnego średniowiecza. Bez względu na funkcję i genezę budynek ten został wchłonięty później przez wspomniane najmłodsze boczne przybudówki tworzące nowe narożniki ratusza, wkopane w szesnastowieczny bruk.

Plan budowli wykreowanej w XVI i ewentualnie w początku XVII w. został najlepiej rozpoznany. Prace budowlane nadały całości uporządkowany i zwarty kształt. Założenie stanowiło w tym czasie prostokątny, dwutraktowy, co najmniej piętrowy, blok z wieżą. Cały budynek miał szerokość ok. 17 m i długość ok. 28 m. W ciągu wschodnim, o szerokości ok. 9,5 m, znajdowały się głównie pomieszczenia urzędowe ratusza, a w zachodnim mniejsze pomieszczenia handlowo-produkcyjne. Odkryty poziom dolny składał się prawdopodobnie z sześciu piwnic. W narożniku północno-zachodnim znajdowały się dwie jednoczasowe piwnice o wymiarach 4 na 7 m. Kolejna miała 2,5 na 7 m. Piwnica w narożniku południowo-zachodnim miała 3,4 na 4,6 m.

Powszechnie wiadomo, że w XVI w. Wieluń, podobnie jak cały kraj, przeżywał swój szczytowy rozwój gospodarczy. Nie można więc porzucić przypuszczeń, że całość zespołu ratuszowego była dość reprezentacyjnym budynkiem, być może o cechach renesansowych. Niestety niewiele można powiedzieć o wyglądzie i konstrukcji nadziemnej części ratusza, ponieważ większość gruzu i górnych warstw została uprzątnięta po likwidacji zabudowy rynku. W trakcie badań w gruzie znajdowano kamienie wapienne, różne rodzaje cegieł z ułamkami zendrówek włącznie, pojedyncze ułamki kamieniarki, ceglane płytki posadzkowe, dachówki typu mnich – mniszka i gąsiorzy, gomółki i tafle okienne oraz ułamki kafli piecowych (m.in. portretowe i kontynuacyjne).

Budowli od strony północnej, wschodniej i południowej towarzyszyły bruki. Układano je w Wieluniu już co najmniej od początku XVI w. W 1504 r. miasto

¹⁴ E. Łopaciński, *Materiały...*, s. 113–114; T. Olejnik, *Leksykon...*, s. 257; T. Grabarczyk, T. Nowak, *Mieszczanie...*, s. 53.

otrzymało przywilej od Aleksandra Jagiellończyka, zezwalający na pobieranie opłat na ich naprawę¹⁵. Opisana faza skończyła się w połowie XVII w.

Od połowy XVII w. dla miasta zaczął się okres upadku w związku z niepokojami wojennymi, epidemiami i klęskami głodu oraz ogólnym kryzysem gospodarczym, jakie dotknęły Polskę w tym czasie¹⁶. Ze źródeł pisanych dowiadujemy się, że w 1685 r. *ponieważ ratusz wieluński z gruntu zrujnowany (...) kamienica sławetnego Tomasza Dołęgowica na sądenie sądów ziemskich była naznaczona*¹⁷. Wynika z tego, że budynek ratusza nie nadawał się do użytku. Zniszczenie musiało być znaczne, a czas pozostawiania w ruinie dość długi skoro w otworach i pomieszczeniach dolnej kondygnacji odłożyła się warstwa ziemi. Z okresu bezpośrednio poprzedzającego destrukcję założenia pochodzą zagadkowe warstwy wapna odkryte w dwóch pomieszczeniach – może świadectwo epidemii?

W połowie XVIII w. nastąpiło pewne ożywienie gospodarcze, ale Wieluń nie powrócił już do dawnej świetności¹⁸. W tym czasie musiano wskrzesić budynek ratusza. Być może ratusz z tej trzeciej, późnonowożytnej fazy odbudowano w lżejszej konstrukcji w oparciu o część zachowanych elementów. Budowla raczej nie była imponująca o czym mogą świadczyć odkryte bardzo zróżnicowane i słabe struktury murowane. Ślady terenowe pozwalają przypuszczać, że nowy budynek zajmował około połowy dawnego założenia, miał wymiary ok. 9,5 na 23 m i rozwijał się w dwóch etapach.

Związany z pierwszym etapem rozwoju późnonowożytnego ratusza tekst *Lustracji starostw województwa sieradzkiego, to jest ziemi wieluńskiej i ostrzeszowskiej z roku 1789*, informuje, że interesująca nas budowla miała w tym czasie zarys prostokątny, co najmniej dwie kondygnacje i posiadała wieżę¹⁹. W środku były magazyny, archiwum, kasa i waga miejska. Odbывały się tam posiedzenia rady i sądów. Więźniów, skazanych na niedługi pobyt w areszcie, przetrzymywano w piwnicy bez okien lub w wieży. Do ratusza przylegały drewniane jatki. Budynek był w słabej kondycji o czym świadczą liczne zapiski mówiące o ciągłych remontach. Odkryte prostopadłe podmurówki w wykopie I i II mogły stanowić podpory pod podcienia lub drewniane kramy. Na rynku stały w tym czasie używany jeszcze pręgierz i studnia²⁰.

¹⁵ T. Olejnik, *Leksykon...*, s. 47.

¹⁶ W. Szczygielski, *Dzieje ziemi wieluńskiej*, Łódź 1969, s. 33–34, 71 i n, 129 i n.

¹⁷ Ibid. s. 74.

¹⁸ Ibid. s. 78 i n.; T. Olejnik, *Wieluń. Dzieje miasta 1793–1945*, Łódź–Wieluń 2008, s. 15–20.

¹⁹ Co nie oznacza, że była to ta sama wieża, którą wspominają źródła z XVI w.

²⁰ A. Serwacińska, *Z dziejów Wielunia...*, s. 94 i 108.

Z 1793 r. pochodzi opis, w których mowa jest, że *prócz ratusza, w którym urządzono także odwach i miejsce na schowek wagi miejskiej nie ma żadnych innych budynków publicznych. [...] W dolnej części ratusza znajduje się odwach. Na przeciwko są trzy izby dla aresztantów oddzielone mocnym murem. Nie mają jednak okien i innych niezbędnych sprzętów dla przetrzymywania więźniów stanu wyższego. W ogóle na zimę miejscowy komisarz zaproponował na ten cel pomieszczenie sklepione górnej części ratusza*²¹.

W 1795 r. w Wieluniu miał miejsce potężny pożar, który strawił między innymi ratusz²². Zniszczenia były tak znaczne, że budynek nie nadawał się do dalszego użytku. Władze miejskie miały duży problem ze znalezieniem nowej siedziby²³. Wkrótce Prusacy przygotowali plany odbudowy ratusza. Jeden z projektów zakładał postawienie dwupiętrowego budynku na prostokątnym fundamencie o wymiarach 70 na 30 stóp. Budowla miała pomieścić m.in. wartownię. Według innego projektu chciano odbudować tylko część spalonego ratusza z wyłącznym przeznaczeniem na cele wojskowe²⁴. Nie wiemy dokładnie w jakim stopniu projekty te zostały zrealizowane. Faktem jest natomiast, że w 1817 r. pisano jeszcze, że *więzienie policyjne znajduje się w ratuszu szczupłe, niezdrowe i reperacji potrzebujące, z którego więźnie kilkakrotnie pomimo straży uciekali z powodu złego zamknięcia i niezaopatrzonych okien kratami. Dozór ma narzucony przez sąd burmistrz miejscowy*²⁵. Na tej podstawie można wnioskować, że przynajmniej część zgliszczy ratusza poddano jednak jakiemuś remontowi, zapoczątkowującemu drugi etap funkcjonowania późnonowożytnego ratusza.

W 1799 r. powstał, wspominany już wielokrotnie, plan Grappowa z zarysem budynku ratusza. Możemy przypuszczać, że był to zapis przewidzianego do wykonania lub już zrealizowanego jednego z projektów. Nowy projekt z powodów ekonomicznych raczej oparto na istniejących fundamentach lub nawet murach. W związku z powyższym plan Grappowa prawdopodobnie odzwierciedlał także zasięg budynku ratusza sprzed pożaru. Warto w przyszłości sprawdzić w źródłach archeologicznych i pisanych, czy wspomniany plan jednak w pełni oddawał rzeczywistość roku 1799? Czy czasem nie ograniczono się w tym okresie do sklecenia prowizorycznego budynku zajmującego tylko część pierwotnej powierzchni budowli z XVIII w.? Temu etapowi mogła odpowiadać wysoko zachowana wylewka odkryta w narożniku północno-wschodnim w wykopie III.

²¹ T. Olejnik, *Wieluń pod panowaniem...*, s. 16, 32.

²² Z. Włodarczyk, *Wielki pożar Wielunia 3 września 1795 r.*, „Rocznik Wieluński” 2003, t. 3, s. 99–105.

²³ Z. Włodarczyk, *Wieluńskie w dobie Prus Południowych*, Wieluń 2005, s. 111.

²⁴ *Ibid.* s. 139.

²⁵ *Opis miasta...*, s. 15.

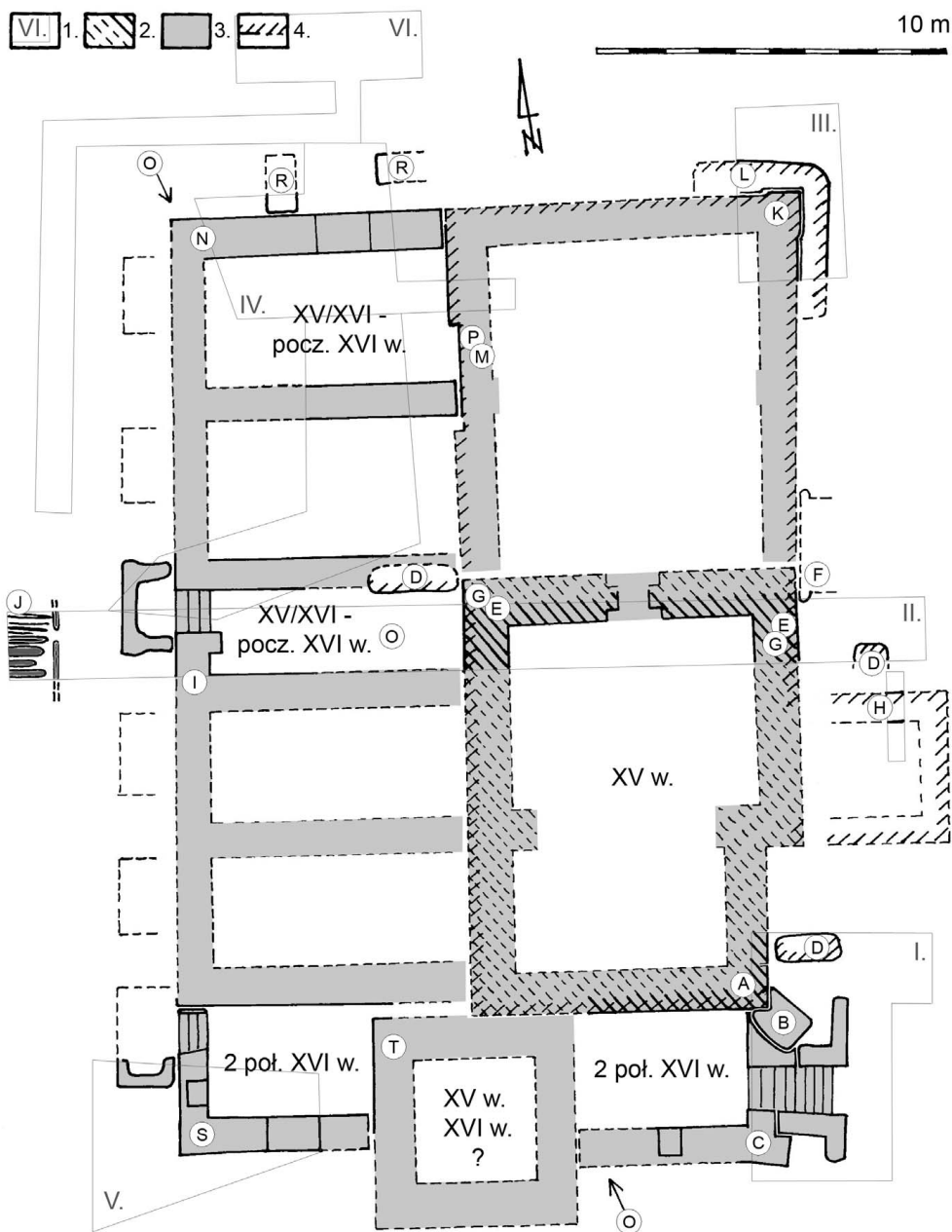

Na planach z lat dwudziestych XIX r. nie ma już żadnej zabudowy na rynku²⁶. W tym czasie budynek ratusza rozebrano. Wkrótce wybrukowano wyższy poziom placu. Później kilkakrotnie, podczas różnych prac budowlanych, na placu natrafiano na tajemnicze podziemia²⁷.

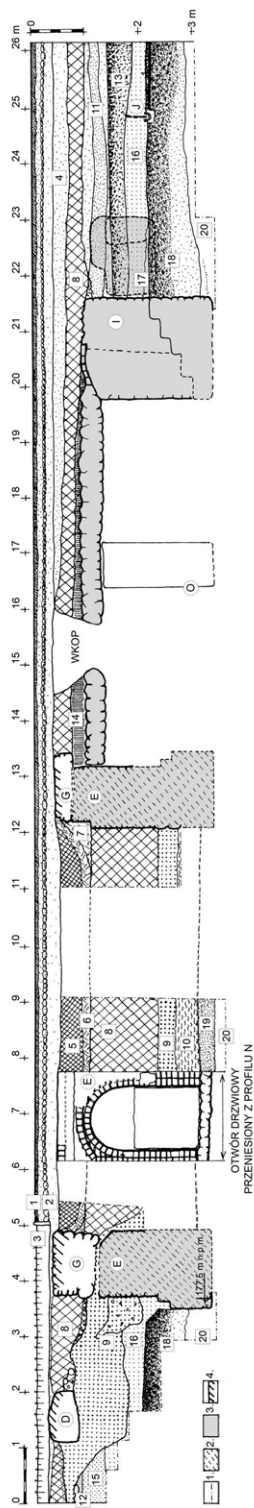
---

²⁶ T. Olejnik, *Plany i widoki...*, s. 6–10, plany 35–39, 43.

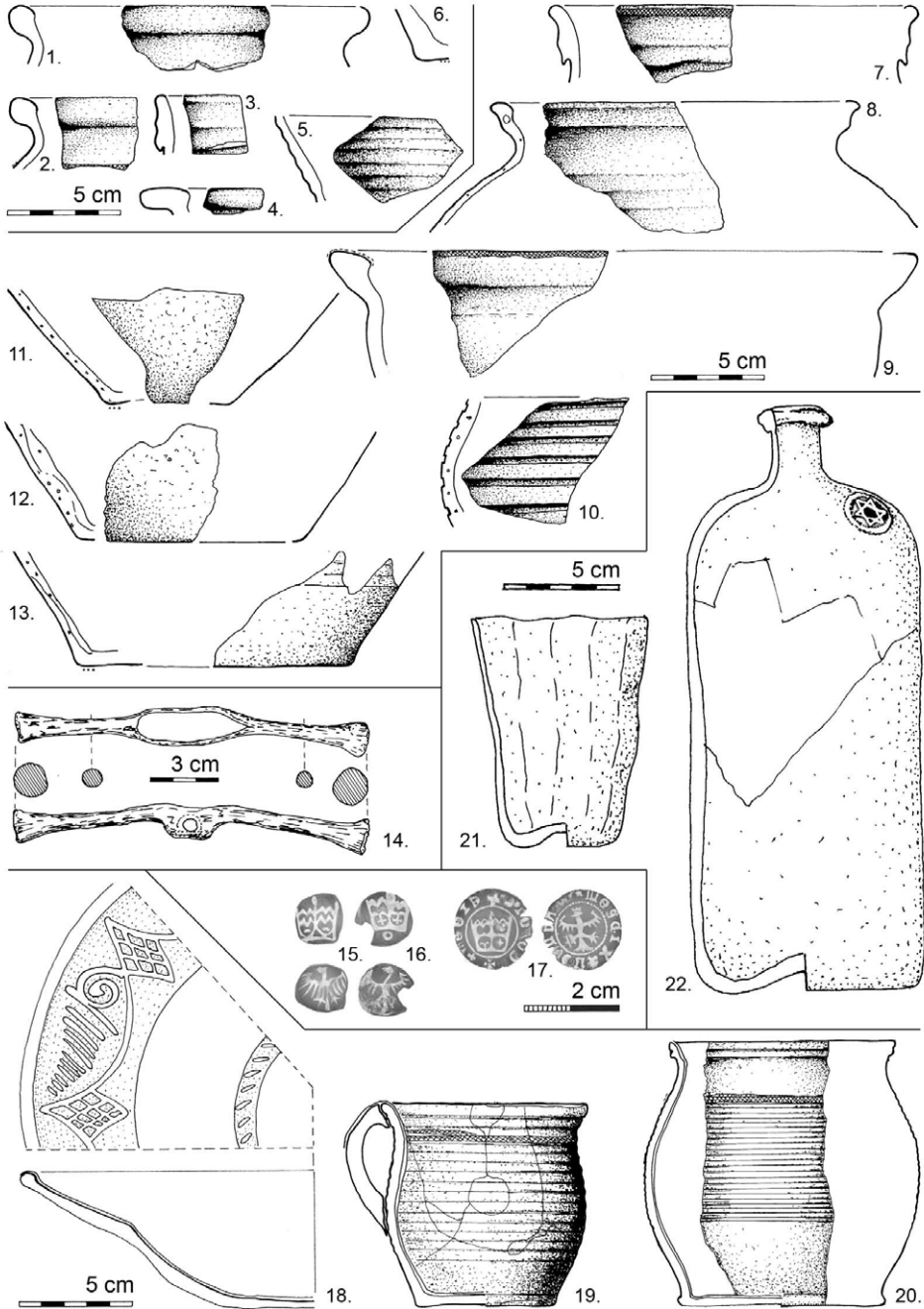
²⁷ S. Saganowski, *Wspomnienia*, maszynopis nr 31/sp w Muzeum Ziemi Wieluńskiej w Wieluniu.

Rys. 1. Plan murów przyziemia ratusza: 1 – numer i granice wykopu, 2 – mury fazy późnośredniowiecznej, linie przerywane oznaczają miejsca rekonstruowane, a linie ciągłe lica obserwowane, 3 – mury fazy wczesnonowożytnej, linie przerywane oznaczają miejsca rekonstruowane, a linie ciągłe – lica obserwowane, 4 – zarys rekonstruowanych fundamentów z fazy późnonowożytnej. Oznaczenia literowe opisane w tekście (rys. M. Ignasiak).

Rys. 2. Profil ściany południowej w wykopie II. 1 – granice wykopu, 2 – mury fazy późnośredniowiecznej, 3 – mury fazy wczesnonowożytnej, 4 – mury fazy późnonowożytnej. Oznaczenia literowe w kwadratach: 1 – płyta z piaskowca na podsypce piaskowej, 2 – bruk z XIX/XX w. na podsypce piaskowej, 3 – próchnica współczesna, 4 – piasek, 5 – gruz z przewagą zaprawy wapiennej, 6 – gruby gruz kamienno-ceglany, 7 – próchnica z drobnym gruzem, 8 – gruz z próchnicą i ceramiką oraz warstwą spalenizny przy profilu wschodnim, 9 – próchnica z okruchami gruzowymi, 10 – wapno, 11 – warstwa jasnego i ciemnego piasku, 12 – bruk z XVI w. na podsypce, 13 – czarniawa próchnica ze spalenizną, 14 – próchnica z drobinami gruzu, 15 – ciemnoszary, warstwowany piasek, 16 – szarobłoty piasek, 17 – piasek z okruchami cegieł, 18 – mierzwa, 19 – czarniawa próchnica, 20 – calec (rys. M. Ignasiak).

Rys. 3. Przykłady zabytków ruchomych: 1 – 6 ceramika z mierzwy w wykopie I, 7 – 13 ceramika z mierzwy przy kramie w wykopie II, 14 – 17 fragment wędzidła i monety ze sklepienia w wykopie IV, 18 – 20 ceramika z warstwy pod wapnem z piwnicy w wykopie IV, 21 – 21 szkło z zasypiska piwnicy w wykopie V (rys. M. Ignasiak).

Fot. 1. Wykop II – relikty kramów (fot. M. Ignasiak).

Fot. 2. Narożnik N-E ratusza i bruk z XVI w. w wykopie III (fot. M. Ignasiak).

Fot. 3. Wykop IV – starsza wschodnia ściana piwnicy (fot. M. Ignasiak).

Fot. 4. Wykop V – starsza wschodnia ściana piwnicy, fundament domniemanej wieży, obudowanej sklepieniem (fot. M. Ignasiak).